

Orel mořský na hnízdě. Foto Manfréd Možíš

posílat na Správu CHKO Slavkovský les v Mariánských Lázních, nebo na Správu CHKO Český les na Přímdě, či na pracoviště Agentury ochrany přírody a krajiny v Karlových Varech.

Literatura:

Ševčík J. (1989): Vznik hnízdní populace orla mořského na Třeboňsku. *Živa* 37:132-134

Ševčík J. (1997): Několik poznatků o populaci orla mořského (*Haliaetus albicilla*) na Třeboňsku a její ochraně. *Buteo* 9:103-108

Šťastný K., Bejček V., Hudec K. (1996): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 1985-1989. – H+H. Praha

Šťastný K., Bejček V., Hudec K. (2006): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001-2003. Aventinum.

Voříšek P. (ed.) (1995): Zpráva o činnosti skupiny pro výzkum dravců a sov ČSO v roce 1993. *Buteo* 7:122-131

Tomáš Wízovský

Národní památkový ústav, Hrad a zámek Bečov nad Teplou

Šibeniční čas v Bečově nad Teplou, aneb příběh drobné památky v krajině

Přibližně 1 km jižně od malebného historického městečka Bečov nad Teplou (okr. Karlovy Vary) se na území CHKO Slavkovský les zdvihá výrazný kopec s názvem „Šibeniční vrch“ s pozůstatky raně novověké zděné šibenice.

Relikt šibenice zaujímá téměř celou šířku úzkého hřbetu mezi dvěma skalnatými vrcholky a je ojedinělou a velmi

vzácnou nemovitou kulturní památkou připomínající hrdelní soudnictví raného novověku. Jedná se o kruhovou stavbu z kamene, ve které se dochovala spodní část vchodu s dvěma kamennými schody symbolicky obrácenými k městu a panskému sídlu. Kamenné šibenice se začaly uplatňovat až od přelomu 15. a 16. století, do této éry je také možné klást vznik bečovské šibenice. Ve starších dobách se uplatňovaly spíše jednodušší a levnější dřevěné šibenice. Město Bečov obdrželo hrdelní právo, tedy oprávnění soudit a trestat činy, za které mohl být udělován trest smrti, již r. 1399. O tuto výsadu Bečov přišel v druhé polovině 18. století, za tereziánských reforem soudnictví, kdy zanikla i funkce zdejší šibenice. O výkonu hrdelního práva v Bečově nejsou bohužel dosud známy žádné konkrétní písemné údaje z archivních pramenů, a proto veškeré informace pocházejí z archeologického výzkumu prováděného v letech 2002 – 2003.

Vedoucím archeologického výzkumu a historické rešerše byl Mgr. Petr Sokol z Národního památkového ústavu v Plzni. Unikátní archeologický výzkum, v českých zemích doposud na této úrovni nerealizovaný, přinesl poznatky např. o pravděpodobném vzhledu šibenice, jejím zániku či způsobu nakládání s pozůstatky popravených osob. Šibenice měla kruhový půdorys o vnitřním průměru 4,8 m a síle zdiva 0,8 m. Vystavěna byla z místní hrubozrné žuly, velkých balvanů i drobných kamenů, které v okolí vystupují na povrch. Během výzkumu se podařilo zjistit i úroveň původního terénu v době provozu šibenice. Ve vnitřním prostoru byly nalezeny jednotlivé lidské kosti patřící několika osobám. Předpoklad, že pozůstatky popravených osob zpravidla nebývaly řádně pohřbívány, ale jen zahrabávány uvnitř či v okolí šibenice nebo ponechány na povrchu, nebyl v tomto případě přímo potvrzen. Ze sutě uvnitř šibenice, která celý objekt po zániku překryla, bylo získáno několik keramických zlomků pravděpodobně

z 18. století. Výška obvodového zdíva soudobých zděných šibenic byla obvykle kolem 3 m. Na zdívo zpravidla navazovaly pilíře nahoře spojené břevny sloužícími k věšení odsouzenců. Do interiéru kamenné šibenice vedl většinou vchod s uzamykatelnými dveřmi, aby se zamezilo zcizení oběšenců či krádeží jiných předmětů pro magické účely.

Bečovská šibenice byla díky svému výjimečnému stavu autentického dochování a příkladnému dominantnímu umístění v krajině (původně na odlesněném kopci) využita k vybudování ojedinělé naučné stezky „Šibeniční vrch“ jako dalšího alternativního turistického cíle místního regionu. Naučná stezka vede z centra města, kolem kostela sv. Jiří až k terasovitým pastvinám se stády ovcí a koz, kde posléze přechází do prudkého stoupání úvozem, patrně původní cestou, kterou v minulosti kráčely průvody s odsouzenci. Stezka je věnována rituálům spjatým s výkonem hrdelních trestů v raném novověku (16. – 18. století). Na vzniku naučné stezky, vycházející od budovy radnice, dlouhé přibližně 1 km a přibližující tuto tajemnou a morbidní stránku historie v autentickém prostředí, se mimo jiných podílelo archeologické oddělení NPÚ v Plzni, město Bečov nad Teplou, Správa státního hradu a zámku Bečov a KČT.

Realizace a slavnostní zpřístupnění proběhlo v roce 2003. Zachovalé zdívo odkryté archeologickým výzkumem je průběžně zabezpečováno konzervační metodou a v konečné podobě bude koruna zdíva osázena suchomilnými rostlinami, aby nedocházelo k rozvolňování zdíva z důvodů působení klimatických podmínek. Turistická značená cesta bude po uplynulých zkušenostech také na některých místech doplněna o protierozní opatření.

Přibližně tři roky existence naučné stezky Šibeniční vrch v Bečově nad Teplou jsou již dostatečnou dobou k pokusu o vyhodnocení návštěvnosti této stezky a názorů na ní ze strany návštěvníků. Vyhodnocení provedl Mgr. Petr Sokol. Tato

**Bečovské popraviště v průběhu archeologického výzkumu (nahore) a po dokončení terénních úprav před zpřístupněním v roce 2003 (dole).
Foto Petr Sokol**

analýza za období duben 2003 – květen 2006 vychází ze zápisů v návštěvní knize umístěné na Šibeničním vrchu u závěrečné tabule naučné stezky. Zápisy v návštěvní knize jsou až na výjimky pravidelně kopírovány a archivovány právě pro podobné analytické účely a návštěvní kniha znovu obnovována. Celkem je v zápisech návštěvní knihy doloženo od vzniku stezky 3338 návštěvníků, kteří učinili do knihy 1145 zápisů. Při odhadu

skutečné návštěvnosti je však třeba zohlednit to, že ne každý návštěvník se do knihy zapíše. Pokud poměr zapsaných a nezapsaných návštěvníků odhadneme na 1:1 (velmi hrubý odhad), je celková návštěvnost stezky a šibenice minimálně dvojnásobná oproti zjištění z návštěvní knihy. Za tři roky existence naučné stezky tak může jít o cca 7000 návštěvníků. Vzhledem k tomu, že donedávna byla tato lokalita zcela zapomenuta, jde o

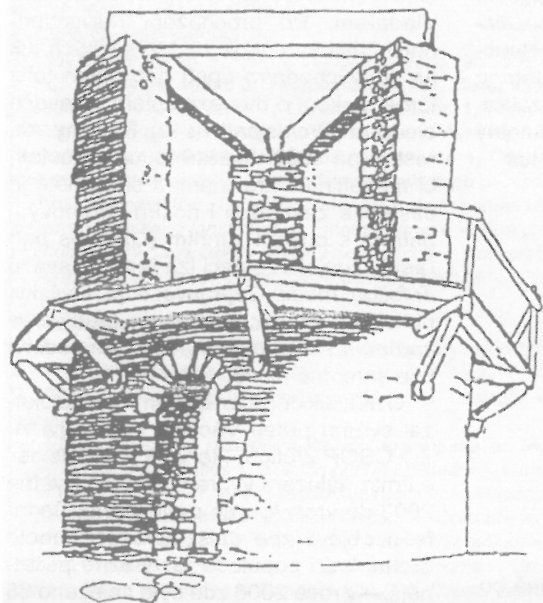
počet značně významný. Lze počítat s tím, že na vysoké návštěvnosti, která zcela přirozeně stoupá během turistické sezóny, se podílí blízkost zámku, a že existence zámku a šibeniční stezky se v návštěvnosti vzájemně podporují.

Při analýze zápisů byly dále sledovány údaje o skladbě návštěvníků a jejich věku, přičemž dominovaly nejvíce dvojice, rodiny, skupiny a oddíly turistů, jednotlivci, pak základní, střední i vysoké školy, místní skupinky, firemní skupinky, účastníci seminářů a to ve věku od předškolních dětí po seniory. Netradiční časy návštěv byly zaznamenány za soumraku, o půlnoci, o Vánocích, na Silvestra i na Nový rok. Naučnou stezku navštívili návštěvníci celkem z 143 míst v ČR, nejčastěji z Plzně, Prahy, Karlových Varů, Mariánských Lázní a Bečova nad Teplou. Zahraniční turisté, kteří vyšli na Šibeniční vrch, pocházeli mimo jiné z 20 zemí z Evropy, Asie, Severní Ameriky a Austrálie.

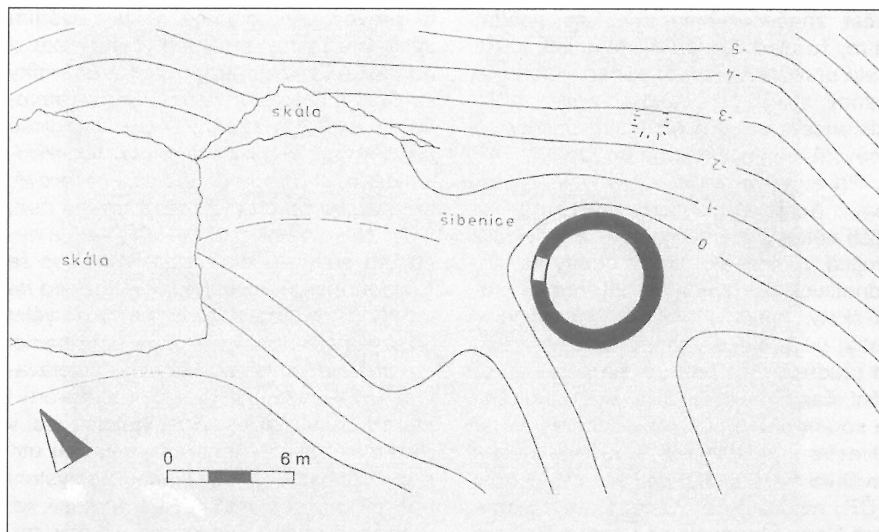
Pro lepší názornost výpovědní hodnoty a zpětného vyhodnocení projek-

tu provozování naučné stezky uvádím výběr nejčastěji používaných výrazů a hodnocení zaznamenaných návštěvníky do knihy: „*zvláštní nebo úžasná atmosféra, velký či strašný kopec, magické nebo mystické místo, duchové či strašidla kolem, chudáci odsouzení, hororové, ale krásné, škoda, že ta šibenice není celá, že se na ní nedá trestat, žádná negativní energie, jen vědomí toho, co se tu odehrávalo, kuriozita, pěkné místo na výlet*“. Z návštěvní knihy lze také vyčíst jaké pocity a dojmy stezka se šibenicí v návštěvnících a turistech vyvolává: atmosféra vybízející k představám i literárním fantasiím projevujících se v zápisech, příjemný strach, vnímání utrpení dávných odsouzců, zamyšlení nad utrpením v minulosti a krutosti lidí v obecné rovině, soukromé vzkazy, pozdravy, litování kata, přání šťastného nového roku, humorné zápisy, nadšení nejen ze stezky ale i z okolí Bečova, určitě se vrátí (podpora řízeného turistického ruchu), namáhavost cesty, sebeuznání za výstup, v zápisech známky nostalgie, patosu, „buditelské“ zápisy, překvapení z toho, jak šibenice vypadá nebo že tu žádná celá není, překvapení a konstatování toho, že místo působí pozitivně

Závěrem lze tedy zobecnit, že řada lidí vnímá nikde nevyřčenou, ale úmyslnou ideu stezky, tedy spojení působivého textu s krajinou, tichem či zvuky přírody, kdy přechod z intravilánu obce do volné krajiny a směřování do kopce navozuje pocit očekávání a poté dosažení cíle, stezka graduje nejen v obsahové rovině, ale právě i v krajinném smyslu. To, že se tomu odpovídající dojmy u návštěvníků objevují, svědčí o citlivosti, s jakou byla stezka vybudována. Domníváme se, že tento úspěšně realizovaný originální záměr prokázal svoji

Jeden z možných vzhledů šibenice dle pravděpodobných analogií.

Orientovaný plán s vynesným půdorysem šibenice.

životaschopnost a užitečnost.

Někteří návštěvníci při svém pobytu v Bečově navštíví postupně barokní zámek, městské muzeum i Šibeniční vrch. Mimo jiné i díky krátké, ale atraktivní naučné stezce si uvědomují pozitivní stránky Bečova: výjimečnou a specifickou krajinu, klid a čisté prostředí. Naučná stezka a dojmy z ní tak podstatnou měrou ovlivňují i názor českých i zahraničních návštěvníků nejen na samotný Bečov, ale i na CHKO Slavkovský les.

Přemysl Tájek

Správa CHKO Slavkovský les

Nová lokalita vstavače bledého (*Orchis pallens*) v Čechách

V pátek 12. května 2006 se skupině botaniků z karlovarského střediska AOPK a z CHKO Slavkovský les ve složení

Vladimír Melichar, Petr Krása, Stanislav Wieser a Přemysl Tájek podařil na vrchu Vladař u Žlutic na Karlovarsku výjimečný botanický nález. Stalo se tak při monitoringu populace vstavačů kukaček (*Orchis morio*) na známé lokalitě Louky pod Vladařem. Při procházení nejvýchodnější části komplexu těchto suchých luk na jihovýchodním úpatí hory jsem totiž téměř zakopl o dva exempláře vstavače bledého (*Orchis pallens* L.). Rostliny zde rostou na sušší svažité louce zarůstající mezofilními křovinami a stanoviště je částečně zastíněné i řidším stromovým patrem s dubem zimním (*Quercus petraea*). Zdejší vegetaci lze řadit do svazu *Trifolion medii*. Zajímavostí je i výskyt několika statných jalovců (*Juniperus communis* ssp. *communis*) v sousedství i na samotné ploše.

O několik dní později jsem lokalitu ukázal svému příteli Václavu Lupínkovi ze ZO ČSOP Žlutice, který se v souvislosti s tímto nálezem vypravil dne 17. května 2006 do vrcholových partií vrchu Vladaře a objevil zde další naleziště tohoto druhu. Tato populace je výrazně početnější – v roce 2006 zde bylo nalezeno 35 exemplářů, z toho 17 kvetoucích. Stanoviště s výskytem orchidejí se nachází na